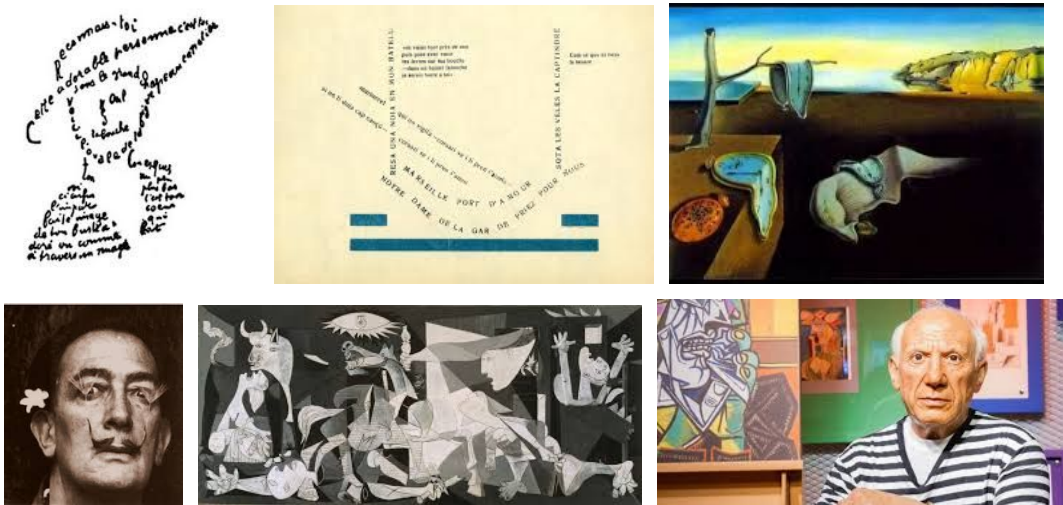

AVANTGUARDISME

L'AVANTGUARDISME

L'avantguardisme és un corrent que sorgeix a diferents punts d'Europa (sobretot, però, a França i Itàlia) a **començaments del segle XX**. Es basa en la incorporació d'elements innovadors que no segueixen els corrents tradicionals en les obres artístiques. A més, però, **suposa una ruptura** dels models morals (i no només artístics) amb una **voluntat de protesta o de subversió de l'ordre establert**.

Les avantguardes són l'expressió més genuïna de la nova societat industrial i de la crisi del racionalisme. Un dels factors principals que les van propiciar va ser la Primera Guerra Mundial (1914-1918), un conflicte bèl·lic que va provocar una crisi en diferents àmbits ja que hi havia consciència que era absurd el sacrifici que en suposava.

Cal recordar que durant les primeres dècades del segle XX es va produir un **trencament entre dues concepcions de l'art diferents**. D'una banda, hi havia artistes que pensaven que l'art havia de ser una experiència de cultura i optaven per la norma de la tradició clàssica. D'altra banda, hi havia uns altres artistes que creien que l'art havia de ser justament el contrari: és a dir, una **destrucció de la norma establerta**, una recerca, una aventura, una experimentació. Aquests darrers es varen posar a si mateixos el nom **d'avantguardistes** i pretenien fer un art nou, amb els avenços de la industrialització i que rompés amb el passat.

No tots els avantguardistes, però, concebien l'avantguardisme de la mateixa manera, i, per aquest motiu, hem de parlar de diferents moviments o “ismes”: **futurisme, dadaisme, cubisme i surrealisme.**

En aquest enllaç, podeu consultar- els manifestos dels diferents ismes:
<http://www.xtec.cat/~malons22/personal/manifestos.htm>.

En aquest web els trobareu explicats amb detall:

<https://literaturamarprat.wordpress.com/2012/05/13/lavantguardisme/>

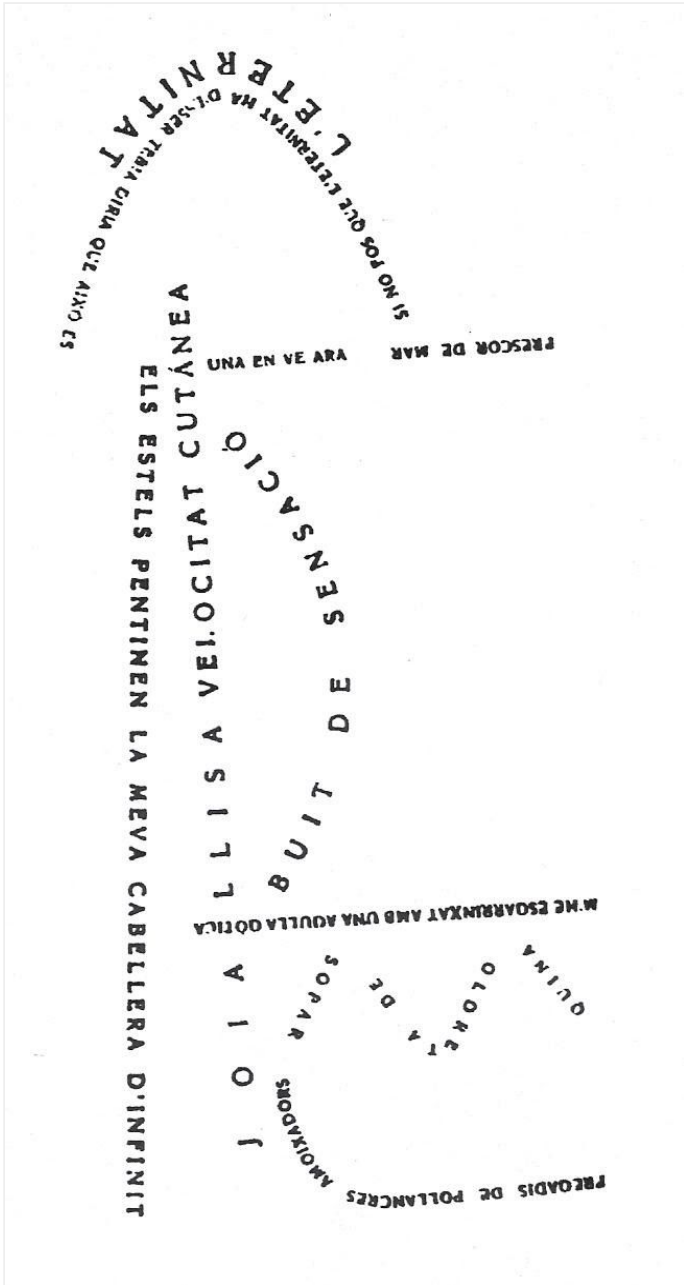
Futurisme

El **1909** **Filippo Tommaso Marinetti** va publicar el **manifest** fundacional **del futurisme**, en què proclamava l'èxit de **l'atzar** per damunt de l'intel·lecte, un atzar que s'havia de plasmar literàriament amb la **destrucció de la sintaxi**, amb la **imaginació** sense fils conductors racionals i amb les **paraules en llibertat, sense signes de puntuació** que les limitessin.

Propugnava com a font d'inspiració artística **el perill, l'audàcia, l'esport, l'heroisme, la violència física i verbal, la guerra, la velocitat, la màquina...** i rebutjava el sentimentalisme, l'art tradicional, l'academicisme i els museus i les biblioteques, que considerava cementiris de l'art.

Per als futuristes, tot havia de reflectir el món modern i canviant: en definitiva, el **futur**.

Entre els autors catalans d'aquest corrent en destaquen: Joan Salvat-Papasseit i **Joaquim Folguera.**

En avió, de Joaquim Folguera.

Cubisme

El cubisme va ser un moviment nascut a les **arts pictòriques**, on es feien **quadres basats en figures geomètriques**. La seva adaptació a la literatura va suposar una nova atenció a l'aspecte gràfic dels textos, el paper dels **espais en blancs**, de la **tipografia...**

Les principals característiques del cubisme són:

la introducció d'un punt d'inflexió en la **pintura**, el començament de l'**art abstracte**, la modificació de les formes (les formes es trenquen, s'analitzen i es reconstrueixen amb una forma abstracta) això fa que l'obra es pugui representar des de diferents perspectives amb un context més ampli.

Guillaume Apollinaire va ser un dels principals conreadors d'aquest moviment, amb invencions com la del **cal·ligrama**, que donaria pas a la poesia visual. A Catalunya, el màxim exponent de la poesia visual serà **Joan Brossa**.

Els principals autors que van conrear obres cubistes són: Pablo **Picasso**, Georges Braque, **Constantin Brancusi**, **Paul Cézanne...**

Guernica, de Pablo Picasso.

Surrealisme

El surrealisme (del francès *surréalisme*, superrealisme) va ser un producte del dadaisme **André Breton**, que va publicar el **manifest** fundacional del **surrealisme** el **1924**, havia militat en el moviment *dadà*, però se'n va separar i va crear una nova teoria estètica: **la literatura**, alliberada dels entrebancs del bon gust i de la lògica, **havia de ser un mitjà per fugir del racionalisme, que nom havia contribuït a l'empobriment de la civilització.**

Segons André Breton, si l'ésser humà està atent al seu **inconscient** i als seus **somnis**, descobrirà en ell la dimensió de la realitat, de la qual la **imaginació** és part integrant i forma la **superrealitat**.

Els surrealistes defensaven la **llibertat total**, que en literatura comportava fer ús de **l'escriptura automàtica** i del **collage**.

Aquest isme va entrar a Catalunya de la mà de **Josep Vicenç Foix**, que va assajar tècniques surrealistes a la seva poesia. Tanmateix, cal parlar també de **Salvador Dalí**, el qual, tot i que és més conegut com a pintor, va escriure també proses surrealistes a la revista "*L'Amic de les Arts*". A més, Dalí va publicar el 1928, juntament amb **Sebastià Gasch** i **Lluís Montanyà**, el **Manifest Groc**, on aquests artistes exposaven els **principis de l'art d'avantguarda**.

Si vols jugar i experimentar amb poesia, mira aquest enllaç:

<http://www.edu365.cat/eso/muds/catala/literatura/poesia/experimentar/pantalla3.htm>

Dadaisme

El dadaisme (del francès *dada*, veu infantil que no significa res) va sorgir com a **conseqüència del surrealisme**. Va ser un pas més a l'hora de voler fer qüestionar l'art. Els dadaistes varen sorgir en plena Primera Guerra Mundial, concretament l'any 1916, com a resposta contra la societat que l'havia provocada. Eren **caòtics**.

Els capdavanters del moviment varen ser **Tristan Tzara** i **Francis Picabia**. Aquest darrer, fugint de la guerra, va viure a Barcelona el 1916 i el 1917, on va fundar la **revista "391", portaveu del dadaisme a Catalunya**.

Els dadaistes exigien la destrucció absoluta dels mitjans d'expressió tradicionals que havien encaminat l'home cap a la mort d'ell mateix i defensaven una **expressió totalment espontània**. Tots els artistes que s'adherien a aquest moviment participaven d'un esperit rebel que propugnava l'**autonomia del jo creador** i un **desig d'alliberament mental**. El moviment va caracteritzar-se per una **postura nihilista, anàrquica, irracional i primitivista**, i per una posada en qüestió de totes les convencions i una oposició violenta a les ideologies, l'art i la política tradicionals. Pretenien que es plantegés el sentit de l'art.

Exemple d'escriptura automàtica:

"L'art era un joc de color d'avellana, els infants muntaven les paraules que tenen un repic a la punta, llavors ploraven i cridaven l'estrofa, i li posaven les botetes de les nines i l'estrofa esdevingué reina per a morir una mica i la reina esdevingué balena, i vinga córrer el nen i la nena."

Tristan Tzara, "Manifest del senyor Antipyrine", 1916 ,
Antologia de Manifestos d'Avantguarda

El dadaisme ha tingut una gran influència en la nostra societat fins i tot alguns nous corrents artístics com el Pop Art o el Neodadaisme han estat molt influenciats pel Dadaisme.

Un dels principals autors dadaistes és **Marcel Duchamp**.

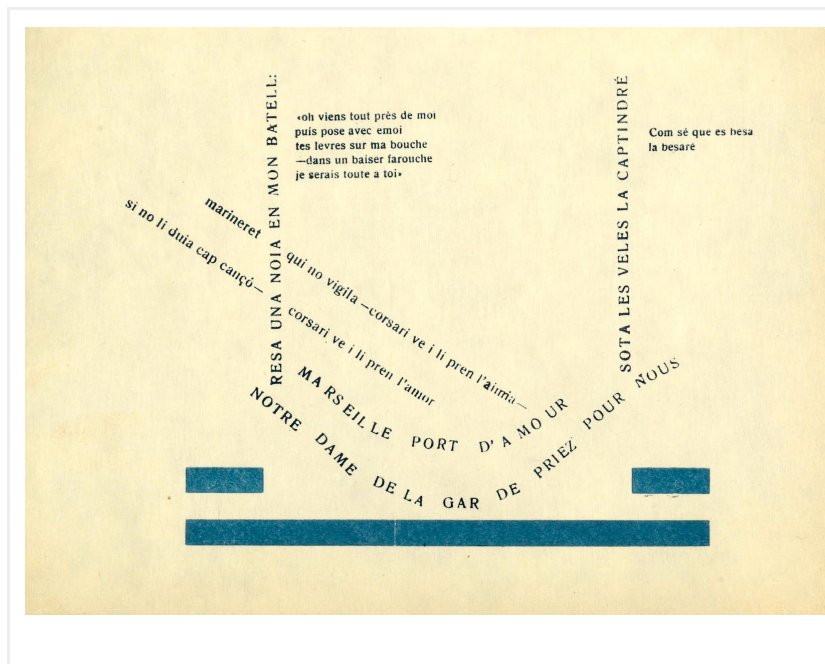

La font 1917, de Marcel Duchamp.

Joan Salvat-Papasseit

Joan Salvat-Papasseit (Barcelona, 16 de maig de 1894 - 7 d'agost de 1924) és la figura més destacada de l'Avantguardisme a Catalunya. La seva **formació** és **autodidacta** (pràcticament no va anar a l'escola). També és autor de diversos escrits de crítica social que simpatitzaven amb els corrents anarquistes i socialistes de l'època.

A partir dels anys seixanta la seva figura va ser popularitzada sobretot gràcies a autors de la Nova cançó que van posar música a alguns dels seus poemes. Avui dia és considerat un dels escriptors catalans clau del segle XX

El poema de la rosa als llavis (1925)

Joan Salvat-Papasseit va ser fill d'una família molt humil. Es va quedar **orfe de pare als set anys**, i, com a conseqüència d'això, **va anar a viure a l'Asilo Naval Español fins als dotze anys**, ja que la seva mare no el podia mantenir. A partir dels tretze anys, va començar a treballar en diversos oficis.

L'any 1911 va conèixer el llibreter i simpatitzant anarquista Emili Eroles, que tenia una parada de llibres vells. Allà va compartir tertúlia amb apassionats dels llibres i la política. En aquest context va començar a llegir obres dels autors que, en la seva diversitat, anirien definint la seva **línia ideològica** i els seus temes d'interès: **Nietzsche, Ibsen i Gorki, entre d'altres**.

Va col·laborar amb diversos escrits contra el capitalisme en periòdics de caire socialista, anarquista i, més tard, nacionalista. **Va fundar la revista *Un enemic del poble*, on va reflectir la seva visió de la lluita de classes, l'art, la religió, la cultura i el catalanisme.**

“Visca Catalunya lliure! Mori la burra Espanya gran!

Visca la virilitat dels irlandesos!

Abaix la diplomàcia de “La lliga”! Morin els butiflers!

Visca el futurisme internacional”.

El 1918 es va casar amb Carme Eleuterio, amb qui va tenir dues filles: Salomé i Núria. El mateix any en què es va casar se li va manifestar la tuberculosi, malaltia que el duria a la mort sis anys després. Durant els anys en què va estar al sanatori, la seva producció va ser molt intensa i reeixida.

Obra

L'obra del poeta va anar de les formes més avantguardistes (*Poemes en ondes hertzianes* i *L'irradiador del port i les gavines*) a una poesia més personal, nostàlgica i patriòtica (*Les conspiracions* i *La gesta dels estels*).

En la seva obra, força unitària, vida i poesia sovint conflueixen. Ell mateix va escriure “Tot ho he vist o viscut. No he escrit mai sense mullar la ploma al cor, esbatanat”.

La poesia de Salvat- Papasseit, doncs, és personal, intimista. Malgrat la seva malaltia, es mostra optimista, vitalista, i un gran lluitador. És un enamorat de la vida.

Res no és mesquí

Res no és mesquí ni cap hora és isarda,
ni es fosca la ventura de la nit.

I la rosada és clara que el sol surt i s'ullprèn
i té delit del bany:
que s'emmiralla el llit de tota cosa feta.

Res no és mesquí,
i tot ric com el vi i la galta colrada.
I l'onada del mar sempre riu,
Primavera d'hivern -Primavera d'istiu.
I tot és Primavera: i tota fulla verda eternament.

Res no és mesquí,
perquè els dies no passen;
i no arriba la mort ni si l'heu demanada.
I si l'heu demanada us dissimula un clot
perquè per tornar a néixer necessiteu morir.
I no som mai un plor
sinó un somriure fi
que es dispersa com grills de taronja.

Res no és mesquí
perquè la cançó canta en cada bri de cosa.
-Avui demà i ahir
s'esfullarà una rosa:
i a la verge més jove li vindrà llet al pit.

Vocabulari:

- Mesquí: Miserable, infeliç; ple de dissort.
- S'ullprèn: Fascinar.
- Isarda: Esquerpa, aspra.
- Delit: Viu plaer de l'ànim o dels sentits.
- Clot: Forat.
- Bri: Cosa petita.

L'amor, des d'una perspectiva sensual i plena d'erotisme, és un dels temes principals també de l'obra de Salvat-Papasseit.

El seu poemari més conegut és *El poema de la rosa als llavis*, en què s'allunya de la temàtica de les primeres obres per explicar una **història d'amor entre el poeta, "mestre d'amor", i una noia sense experiència seduïda pel poeta, "l'aprenenta"**.

La meva amiga com un vaixell blanc

Aquella verge vinclada als meus braços
tota es donava però ha fet un gran crit.

-Oh, amat, no temis! - em deia

ajocant-se:

-No hi ha a la terra cap glavi més fi.

Cerca pel món, que no en trobaràs d'altra
que et faci ofrena d'un amor tan pur.
No em deixis, no, que el teu bes m'amanyaga:
¿com ho faria, si era sense tu?-

I ara s'alçava i jo la vestia
i els seus cabells destrenava pel coll.
La carn, flotant al mossec de la vida,
s'enorgullia de la comunió.

-¿Què més voldràs, si el meu cos que et guardava
ara ja és teu, i elevarà el teu cant?-

I amb els peus nus, de puntetes, mirant-me:

-Quan corris món, el meu nom ¿què et dirà?-

A cada mot més la veu endolcia,
i jo era alhora l'heroi i l'esclau:

-No et deixaré

et diré el nom d'amiga.

La meva amiga: com un vaixell blanc.
I encar de nou la prenia en mos braços
-ja era el seu ventre més alt i més fort.

I a cada pit un vermell:

dues brases

com la punxada del llavi i del cor.

- a) Quin és el tema principal del poema?
- b) Per què crida la noia al segon vers?
- c) El mot *glavi* és una metàfora. Busca al diccionari què significa i digues a què es refereix.
- d) A la tercera estrofa hi ha la paraula “comunió”. Què creus que significa?
- e) Per què el poeta se sent alhora “heroi” i “esclau”?
- f) Què significa que el ventre és “més alt i més fort”?
- g) A l’última estrofa hi ha la metàfora “un vermell, dues brases”. A què es refereix el poeta?

A *Óssa Menor*, la darrera obra del poeta, Salvat-Papasseit intensifica la seva temàtica amorosa i la dota d’un caire més eròtic. També hi inclou cal·ligrames i un tema nou: l’angoixa per la mort.

Més propostes a:

http://www.viulapoesia.com/membrespocio/arxiu/lletra/jsalvatpap_index_poemes.html

Josep Vicenç Foix

Josep Vicenç Foix, més conegut com a JV Foix, va néixer a Sarrià (Barcelona) el 1893 i hi va morir el 1987. Va començar a estudiar Dret, però n'abandonà l'estudi per poder dedicar-se al negoci familiar, la pastisseria, i a la literatura.

Des de ben jove es va interessar pels moviments avantguardistes francesos i italians, fet que el va portar a presentar les primeres exposicions de Miró i Dalí a Barcelona. Va fundar Acció Catalana, atès que estava **molt compromès amb la política del seu país**. Va participar en diverses publicacions, com ara *La Revista*, *Trossos*, *Monitor*, *La Publicitat*, *L'Amic de les Arts*, *Revista de Poesia* i *Quaderns de Poesia*.

La Guerra Civil va estroncar la seva activitat tan intensa i el va abocar al silenci. La represa va ser lenta, a través de col·laboracions en revistes més o menys clandestines, com *Poesia*, *Ariel*, *Poemes*, *Dau al Set* i *Serra d'Or*. Des de 1961 fou **membre de l'Institut d'Estudis Catalans**.

Obra

La seva obra poètica va ser escrita en prosa i en vers, i, malgrat estar vinculada al **moviment surrealista**, presenta una marcada obstinació per la **perfecció formal**, probablement com a conseqüència del seu gran coneixement dels trobadors medievals i d'Ausiàs March. Els seus escrits són força unitaris pel que fa a procediments i temes, i sovint **intenta harmonitzar dues tradicions oposades: l'avantguardista i la clàssica**. Ell mateix reconeix aquesta dualitat quan diu:

“L'antic museu, les madones borroses,
I el pintar extrem d'avui! Càndid rampell:
M'exalta el nou i m'enamora el vell”.

Aquesta dualitat també es manifesta en l'existència de **dues realitats, l'absoluta (ordenada) i la quotidiana (caòtica)**:

“Si pogués acordar Raó i Follia”.

Malgrat relacionar-lo amb el surrealisme, Foix no es va decantar per l'escriptura automàtica, sinó més aviat pel contrari: una poesia construïda amb un **llenguatge molt elaborat musicalment**. Del surrealisme en va agafar bàsicament la importància dels **somnis** i les seves **imatges oníriques**:

“És quan dormo que hi veig clar
foll d'una dolça metzina”.

Les seves obres més destacades de prosa poètica són *Gertrudis* (1927), ***KRTU* (1932)**, ***Diari 1918* (1956)**, *L'estrella d'en Perris* (1963), *Darrer comunicat* (1969) i *Tocant a mà* (1962). Totes aquestes obres estan extretes d'un extens diari que Foix va datar el 1918 i en aquestes manifesta diferents etapes de la seva vida a través de tècniques surrealistes: **el subconscient i el somni**.

En vers, destaca l'obra *Sol, i de dol* (impresa el 1936, publicat el 1947), format per setanta sonets decasíl·labs que contenen els temes que desenvoluparà al llarg de la seva trajectòria literària.

A *Les irreals omegues* (1949), format per tretze poemes escrits en vers lliure, fa una crítica a certes actituds polítiques amb imatges i anècdotes personals. **A *On he deixat les Claus?* (1932-1953)**, a través de vint-i-dos poemes, tracta de la desolació de la guerra civil.

***Onze Nadals i un Cap d'Any* (1960)** és un recull de felicitacions escrites als seus amics per les festes nadalenques en les quals els temes centrals són **la llengua i el país**.

Finalment, el 1964, escriu el darrer llibre, amb trenta-set poemes heterogenis amb temes semblants al d'obres anteriors: *Desa aquests llibres al calaix de baix*.

Activitat

1. Escolta el poema de JV Foix musicat per Joan Manuel Serrat o Dijous Paella (<http://www.musicadepoetes.cat/app/musicadepoetes/servlet/org.uoc.lletra.musicaDePoetes.Titol?autor=92&titol=642>) i contesta les preguntes de sota.

És quan plou que ballo sol
Vestit d'algues, or i escata,
Hi ha un pany de mar al revolt
I un tros de cel escarlata,
Un ocell fa un giravolt
I treu branques una mata,
El casalot del pirata
És un ample girasol.
És quan plou que ballo sol
Vestit d'algues, or i escata.

És quan ric que em veig gepic
Al bassal de sota l'era,
Em vesteixo d'home antic
I empaito la masovera,
I entre pineda i garric
Planto la meva bandera;
Amb una agulla saquera
Mato el monstre que no dic.
És quan ric que em veig gepic
Al bassal de sota l'era.

És quan dormo que hi veig clar
Foll d'una dolça metzina,
Amb perles a cada mà
Visc al cor d'una petxina,
Só la font del comellar
I el jaç de la salvatgina,
—O la lluna que s'afina
En morir carena enllà.
És quan dormo que hi veig clar
Foll d'una dolça metzina.

- a) Al començament de cada estrofa el poeta se'ns presenta en una situació que el fa sentir o actuar de maneres diferents. Quines són?
- b) Quins elements envolten el poeta a la primera estrofa?
- c) Quines accions fa a la segona estrofa?
- d) Amb què s'identifica el poeta a la tercera estrofa?